

Obrazovanje u funkciji razvoja preduzetništva

Education related to the development of entrepreneurship

Prof. dr Tatjana Vujić
Univerzitet Sinergija Bijeljina

Sažetak:

Svaka napredna nacionalna ekonomija temelji se na preduzimljivim ljudima i preduzetničkoj aktivnosti. Isto tako, osnovni cilj savremenih obrazovnih sistema je razvoj kompetentnih stručnjaka i preduzetnika čije su ideje, inovacije i znanje osnovni pokretač privrednog i društvenog razvoja. Osim toga, posedovanje adekvatnih znanja i sposobnosti osnov su za uspešno poslovanje privrednih subjekata koji deluju u okruženju stalnih promjena u svim oblastima života i rada.

Preduzetništvo je važan element ekonomskog razvoja i konkurentnosti privrede, gde je Republika Srpska tipičan primer zemlje u tranziciji. Stoga, preduzetničkom učenju treba dati značajnije mesto u obrazovnom sistemu zbog stvaranja pokretačke snage za razvoj privrede i društva. Potrebno je učiniti da preduzetničko učenje bude dostupno svakom pojedincu, a „tradicionalno obrazovanje“ mora uvesti izmene koje će ga učiniti operativnijim i fleksibilnijim u skladu sa budućim trendovima. Pored obrazovanja u redovnom školovanju, posebno značajno za razvoj preduzetništva je obrazovanje odraslih, kao i permanentna obuka i treninzi.

U radu se želi ukazati na značaj svih vidova obrazovanja i preduzetničkog učenja, koji su od presudne važnosti za opstanak i razvoj preduzetništva. Poseban osvrt pružen je na značaj preduzetničkog učenja u Republici Srpskoj.

Gljučne reči: preduzetništvo, obrazovanje, aktuelno stanje, obuke

Abstract: Every advanced national economy is based on agile people and entrepreneurial activity. Also, the main objective of contemporary educational systems is the development of competent professionals and entrepreneurs whose ideas, innovations and knowledge are basic agents of economic and social development. Besides that, the possession of adequate knowledge and competences are the basis of successful business activities of economic subjects which act in environment which is in a phase of constant change in every area of life and business activities.

The entrepreneurship is important element of economic development and competitive strength of economy, where the Republic of Srpska is a typical example of a country going through transition. Hence, entrepreneurial education needs more important place in educational system because of the production of drive needed for development of economy and society in general. It is needed to make entrepreneurial education available to each individual, and traditional education has to bring changes which will make it more operative and flexible in accordance with future trends. Alongside with education in regular schooling, the one especially important is the education of adults, as well as the permanent drills and trainings.

This paper wants to emphasize the importance of all modes of entrepreneurial education and learning, which are crucial for the survival and development of entrepreneurship. The importance of entrepreneurial education in the Republic of Srpska is particularly emphasized.

Key words: entrepreneurship, education, present state, trainings.

1. UVOD

Preduzetništvo predstavlja značajan element ekonomskog razvoja i konkurentnosti svake nacionalne privrede. Definicije preduzetnika i preduzetništva su brojne i opšte prihvaćena i jedinstvena definicija ne postoji, ali svaka se u određenoj meri odnosi na znanja i veštine vezane za poslovanje, proaktivnost i inovativnost.¹ U tom smislu, za potrebe ovog rada koji se bavi preduzetničkim učenjem sa posebnim osvrtom na Republiku Srpsku, poslužićemo se definicijama i kategorijama navedenim u njenim dokumentima. Preduzetništvo je inovativni proces kreiranja i razvoja poslovnih poduhvata ili aktivnosti i stvaranja poslovnog uspeha na tržištu. Ono je snažan pokretač ekonomskog rasta i stvaranja novih radnih mesta kroz osnivanje novih subjekata, zapošljavanje, otvaranje novih tržišta, te razvoj novih veština i sposobnosti.²

U današnjim uslovima neprestanih promena i izuzetno snažne konkurentnosti, posedovanje znanja o određenim oblastima poslovanja predstavlja jedan od najznačajnijih resursa poslovanja. Da bi preduzetništvo moglo udovoljiti zahtevima savremenog tržišta, mora biti utemeljen efikasan i permanentan sistem poslovnog obrazovanja i obuka. Sve vrste obrazovanja (formalno, neformalno i informalno) u velikoj meri doprinose razvoju ekonomije zasnovane na znanju, a samim tim i ekonomskom razvoju u celini.

Preduzetništvo u Republici Srpskoj obuhvata mala i srednja preduzeća (privredna društva i druga pravna lica) i preduzetnike ukoliko ispunjavaju sledeće uslove:

- ✓ prosečno godišnje zapošljavaju manje od 250 radnika,
- ✓ nezavisni su u poslovanju i
- ✓ ostvaruju ukupni godišnji prihod manji od 97.790.000 KM ili imaju vrednost poslovne imovine do 84.099.400 KM.

Upravo, posmatrano sa stanovišta malih i srednjih preduzeća (MSP) i preduzetnika, koji predstavljaju osnov ekonomije Republike Srpske, obrazovanje i obuka iz preduzetništva i dostupnost veština presudni su faktor opstanaka i razvoja.

2. PREDUZETNIŠTVO U REPUBLICI SRPSKOJ

Zakonodavni okvir za oblast malih i srednjih preduzeća (MSP) u Republici Srpskoj uspostavljen je 2002. godine donošenjem Zakona o podsticanju razvoja malih i srednjih preduzeća. Kako je ovaj sektor prepoznat kao veoma važan faktor i u procesu pridruživanja Evropskoj uniji, 2013. godine usvaja se novi Zakon o razvoju malih i srednjih preduzeća, koji je usklađen sa EU aktom za mala i srednja

¹ *Preduzetničko obrazovanje, Komparativni pregled obrazovnih politika, modela i prakse* (2015), Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Vlada Republike Srbije, str. 5

² Zakon o razvoju malih i srednjih preduzeća, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 50/13 i 84/19

preduzeća (engl. Small business act – SBA)³. Poslovanje preduzetnika regulisano je Zakonom o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti još 2002. godine. U periodu 2011–2019. godina urađen je novi zakon i set pravilnika kojima je ova oblast dodatno uređena.

MSP u ukupnoj privredi Republike Srpske čine 99,59% svih subjekata, zapošljavaju 75% ukupno zaposlenih lica i ostvaruju: 77,13% poslovnih prihoda svih preduzeća, 73,12% prihoda od prodaje na inostranom tržištu i 75,54% ukupne neto dobiti svih preduzeća.⁴

Statistički pokazatelji MSP, ukazuju da su mikro preduzeća (do 10 zaposlenih) i dalje dominantna u privredi Republike Srpske, da je broj zaposlenih najveći u velikim preduzećima i da struktura MSP po delatnostima ukazuje da najveći broj MSP posluje u oblastima trgovine i proizvodnje.

U Republici Srpskoj je, prema podacima Poreske uprave i Agencije za posredničke, informatičke i finansijske usluge (APIF) za 2018. godinu, poslovalo 39.970 malih i srednjih preduzeća, od kojih 17.616 pravnih lica i 22.354 preduzetnika. Poredeći podatke sa poslovnom 2015. godinom, zapaža se porast broja MSP, konkretno u 2015. godini poslovalo je 38.551 MSP, od čega 16.561 pravnih lica i 21.990 preduzetnika. Slično kao i prethodnih godina, najveći broj malih i srednjih preduzeća ili 33,6%, poslovalo je u sektorima trgovina na veliko i malo, popravka motornih vozila i motocikala, zatim u sektorima prerađivačka industrija 13,5%, hotelijerstvo i ugostiteljstvo 11,9% i saobraćaj i skladištenje 8,1%. U posmatranoj godini sektor malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj zapošljavalo je 144.848 lica, od kojih je najveći broj (103.799) zaposlenih kod malih i srednjih preduzeća – pravnih lica i 41.049 zaposlenih kod preduzetnika. Mala i srednja preduzeća - pravna lica ostvarila su 72,64% poslovnih prihoda svih preduzeća, zatim 70,99% prihoda od prodaje na inostranom tržištu i 74,92% ukupne neto dobiti svih preduzeća. Tokom 2018. godine finansijska podrška sektoru malih i srednjih preduzeća na republičkom nivou pružena je u iznosu od 15.739.178 KM, i to za realizaciju projekata zapošljavanja i samozapošljavanja 15.569.178 KM; putem granta za realizaciju Strategije razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i uspostavljanje poslovnih zona dodeljeno je 50.000 KM; putem finansijske podrške projektima razvoja tehnologije, nabavke opreme i učešća na stručnim skupovima o razvoju tehnologija u Republici Srpskoj dodeljeno je 120.000 KM. Sredstva plasirana putem kreditnih linija Investiciono-razvojne banke Srpske u ukupnom iznosu od 88.513.101 KM za 130 malih i srednjih preduzeća, te odobrene garancije Garantnog fonda Srpske u iznosu od 3.012.978 KM za 28 malih i srednjih preduzeća, čine dodatnu finansijsku podršku. Ukupno 26 jedinica lokalne samouprave u Republici Srpskoj u oblasti malih i srednjih preduzeća plasirale su 6.679.286 KM, od čega 97,2% bespovratnih sredstava.⁵

³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=EN>

⁴ Sličan status i učešće MSP imaju i u Evropskoj uniji (EU28) gde su pod MSP obuhvaćeni i preduzetnici (zanatlije, prevoznici, ugostitelji, trgovci i dr.). U Evropskoj uniji u nefinansijskom sektoru posluje oko 21,6 miliona MSP, koja zapošljavaju 88,8 miliona lica. Na osnovu EU Godišnjeg izvještaja o MSP od 100 biznisa u Evropi – 99 je MSP, od svaka tri zaposlena dva su zaposlena u MSP i svakih 58 centi od 1 evro dodane vrednosti je stvoreno u MSP; [dostopno na: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review/files/supporting-documents/2014/annual-report-smes-2014_en.pdf]

⁵ <http://www.rars-msp.org/sr/news/n1209> (pristupljeno 01.10.2019.godine)

U uslovima značajne nezaposlenosti u Republici Srpskoj⁶, mladim ljudima, ali i svima koji nemaju stabilan izvor prihoda, preduzetništvo omogućava samostalno započinjanje posla.

3. ZNAČAJ OBRAZOVANJA ZA RAZVOJ PREDUZETNIŠTVA

Polazeći od teza da je preduzetništvo proces u okviru koga se ostvaruje transformacija znanja u praktične rezultate⁷, te da je preduzetništvo osnova razvoja intelektualnog kapitala⁸, kao i da se preduzetnik ne rađa već stvara⁹, jasno se uočava mesto preduzetništva i u obrazovnom sistemu.

Preduzetništvo, kao ključna kompetencija za celoživotno učenje, poslednjih godina sve više dobija na značaju. Samim tim, javlja se sve veća potreba za razvijanje obrazovnih programa iz oblasti preduzetništva. Značaj preduzetničkog učenja ogleda se u izgradnji preduzetničkih znanja, stavova i veština, kao i razvoju ličnih osobina preduzetnika poput kreativnosti, inicijative, samopouzdanja, upornosti i timskog rada.

Za mlade ljude je veoma važno da kroz sistem školskog obrazovanja (formalno obrazovanje) steknu što više znanja i informacija vezanih za značaj preduzetničkog načina razmišljanja, kao doprinos podizanju svesti o značaju samozapošljavanja i preduzetništvu kao modelu za razvoj karijere. Ovo se odnosi na sve nivoe obrazovnih institucija – od predškolskih, preko osnovnih i srednjih škola, do fakulteta. Praksa je pokazala značaj uvođenja praktične nastave u sve institucije obrazovnog sistema, naročito u srednje stručne škole.

Osim toga, obrazovanje i obuka rukovodećeg kadra i zaposlenih od presudne su važnosti za opstanak u uslovima brojne i nemilosrdne konkurencije, ali i u samoj organizaciji preduzeća i preduzetnika. Pored formalnog obrazovanja, znanje je neophodno usavršiti i obogatiti i neformalnim znanjem kroz razne oblike obuka iz preduzetništva, najčešće kroz kurseve stranih jezika, obuke za rad na računarima, dodatne obuke i stručno usavršavanje.

Vreme u kome živimo ne garantuje jednu vrstu posla ili jedno zanimanje za čitav život. Upravo je informalno obrazovanje, odnosno znanje koje se stiče tokom čitavog života čoveka dok obavlja najrazličitije životne aktivnosti kroz samostalni proces sticanja znanja, vrednosti, stavova i veština, vrlo dragoceno.

Ukratko je predstavljen značaj koncepta celoživotnog učenja u svim njegovim oblicima: formalno, neformalno i informalno učenje, odnosno njihova integracija kako bi se stekle mogućnosti za permanentno unapređenje ličnog razvoja preduzetnika.

4. OBRAZOVANJE U FUNKCIJI RAZVOJA PREDUZETNIŠTVA REPUBLIKE SRPSKE

Zakonski i strateški okvir za preduzetničko obrazovanje u Republici Srpskoj postoji, kako u oblasti obrazovanja, tako i u drugim sektorima (npr. sektor malih i srednjih preduzeća). Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Zakon o visokom obrazovanju, Zakon o obrazovanju odraslih postavljaju osnovne sisteme obrazovanja i vaspitanja. Strateški pravci obrazovanja utvrđeni su Strategijom obrazovanja Republike Srpske

⁶ Na osnovu saopštenja Zavoda za zašpošljavanje Republike Srpske, stopa administrativne nezaposlenosti na kraju januara 2019.godine iznosi 29,9 %, a anketne nezaposlenosti 17,2%.

⁷ Shane S. ; Venkataraman, S. *The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research*, Academy of management Review, Vol. 25 str. 217-226

⁸ Zahra, S. ; Dess, G. *Entrepreneurship as a Field of Research: Encouraging Dialogue and Debate*, Academy of management Review, Vol. 26, str. 8-20

⁹ Drucker, P. *Innovation and Entrepreneurship*, [dostupno na <http://druckersociety.at/repository/scientific/Pearl.pdf>]

za period 2016-2021.godina, u kojoj je preduzetništvo navedeno kao ključna kompetencija za celoživotno učenje.

Strategijom obrazovanja naglasak je stavljen na realizaciju sledećih mera iz oblasti preduzetničkog učenja:¹⁰

- Podizanje svesti o značaju preduzetničkog učenja
- Unapređenje preduzetničkog učenja na svim nivoima obrazovanja
- Osposobljavanje nastavnika za razvoj preduzetničke kompetencije u vaspitno-obrazovnim ustanovama
- Razvijanje partnerstva škole, lokalne zajednice i privrednih subjekata.

U prethodnom periodu realizovan je pilot projekat u oblasti osnovnog obrazovanja, čiji je cilj prikupljanje informacija o mogućnosti uvođenja preduzetništva u osnovne škole bez promene nastavnog plana i programa.

U okviru reforme srednjeg stručnog obrazovanja, kroz EU VET projekte (Vocational education and training) pokrenut je proces sa posebnim naglaskom na razvijanju preduzetništva i sticanje praktičnih znanja i veština. U srednje škole je 2007. godine uveden predmet *Osnove preduzetništva*, koji se sada izučava u 71 srednjoj stručnoj školi, za koji je obučeno nastavno osoblje i urađen udžbenik.

¹¹ U saradnji sa norveškom organizacijom *Business Innovation Programs (BIP)*, realizuju se aktivnosti uvođenja učeničkih preduzeća, sa ciljem razvoja osećaja za preduzetništvo kod mladih, kao i sticanje znanja, veština i iskustva za vođenje vlastitog biznisa. Sa tim u vezi, organizovane su obuke za preko 40 profesora i održavani su sajmovi učeničkih preduzeća – preko 300 učeničkih preduzeća sa oko 1800 učenika.

Od školske 2017/2018. godine, Ministarstvo prosvjete i kulture odobrilo je eksperimentalno izvođenje nastavnog procesa sa povećanim fondom časova praktične nastave za zanimanja trećeg stepena: za zanimanja stolar u JU Tehnička škola „Mihajlo Pupin“ Bijeljina i JU Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor, kao i za zanimanje obučar u JU SŠC „Mihajlo Pupin“ Derвента. Iako je poslovna zajednica iskazala interes, za zanimanje obučar u SŠC „Nikola Tesla“ Kotor Varoš i za zanimanje stolar u JU Centar srednjih škola „Ivo Andrić“, nije bilo zainteresovanih učenika i upis nije realizovan.¹² Sa ciljem unapređenja kvaliteta srednjeg stručnog obrazovanja u skladu sa zahtevima tržišta rada, školske 2018/2019. godine uvodi se sistem dualnog obrazovanja, kao ogledno odeljenje za zanimanje varilac u JU Tehnički školski centar Zvornik.

Zakonom o visokom obrazovanju, a u skladu sa Bolonjskom deklaracijom, uspostavljeni su principi pružanja visokog obrazovanja u Republici Srpskoj u skladu sa evropskim standardima.

U okviru visokog obrazovanja, preduzetništvo se izučava u okviru Univerziteta u Banjoj Luci i Istočnom Sarajevu na Ekonomskim fakultetima i Poljoprivrednom fakultetu, kao i na Tehnološkom i Mašinskom fakultetu kao izborni predmet. Većina privatnih visokoškolskih ustanova u svoj nastavni plan i program uvrstila je preduzetništvo, koje se izučava kroz predmet preduzetnički menadžment u sklopu redovnih studija, kao i kroz zasebne studentske programe, te na poslediplomskim studijima.¹³ U narednom periodu u planu je inoviranje studijskih programa koji će biti orijentisani prema praktičnom i istraživačkom delu studija, dok se kroz saradnju

¹⁰ *Strategija obrazovanja Republike Srpske za period 2016-2021.godina*, Vlada Republike Srpske, str. 86-87

¹¹ *Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća Republike Srpske za period 2016-2020.godina*, Vlada Republike Srpske, [dostupno na <http://www.rars-mp.org/lat/document/d62>] (pristup 28.09.2019.godine, str. 24)

¹² Program ekonomskih reformi Republike Srpske za period 2019-2021.godina („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 122/18, str. 37)

¹³ Kao pod 11.

visokoškolskih ustanova i privrede očekuje porast učešća strukovnih studijskih programa na 7% u narednom petogodišnjem periodu.¹⁴

Pored obrazovanja u redovnom školovanju, za razvoj preduzetničkog znanja i veština, značajno je i obrazovanje odraslih. Usvajanjem Zakona o obrazovanju odraslih (2009. godine) i uspostavljanjem Zavoda za obrazovanje odraslih, ova oblast je i pravno regulisana, čineći time sastavni deo sistema obrazovanja u Republici Srpskoj. Po završetku obrazovnog procesa, polaznici stižu javne isprave (svedočanstva i uverenja), koja upisuju u radnu knjižicu. Zavod za obrazovanje odraslih sačinio je 36 programa osposobljavanja za koje je privreda iskazala potrebu. Postoje tendencije porasta broja ustanova koje se otvaraju isključivo za obrazovanje odraslih,¹⁵ dok se formalno obrazovanje odraslih, u vidu prekvalifikacija i dokvalifikacija, vrši u srednjim stručnim školama, kao i specijalizovanim ustanovama za obrazovanje odraslih.

U skladu sa Zakonom o zanatsko-preduzetničkoj delatnosti i Pravilnikom o polaganju majstorskog ispita, potrebno je doneti odgovarajuće programe polaganja majstorskog ispita u skladu sa iskazanim potrebama poslovne zajednice i tržišta rada. Osim toga, potrebno je promovisati upis učenika za zanatska zanimanja u završnim razredima osnovnih škola.

U organizaciji Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća Republike Srpske, a uz podršku Ambasade Švajcarske konfederacije u BiH, od januara 2011. do kraja 2018. godine, realizovan je Program „Prilika plus“ kroz dve faze. U prvoj fazi, sa utrošenim finansijskim sredstvima od 3.305.641 KM, Program je razvio model tražnje vođenog sistema neformalnog obrazovanja odraslih, koji odgovara zahtevima poslodavaca za nedostajućim veštinama u šest sektora: laka metalna industrija, prerada drveta i proizvodnja nameštaja, proizvodnja stolarije i završni radovi u građevinarstvu, proizvodnja tekstila, kože i obuće, proizvodnja voća i povrća, kulinarstvo i ugostiteljstvo. Izvršena je identifikacija više od 50 nedostajućih poslova, sačinjen je 21 program obuke sa testnim instrumentima, osnovano je 8 centara za obuku i obučeno je više od 800 polaznika. Nakon obuke oko 80% kandidata je pronašlo zaposlenje. Druga faza Projekta, sa planiranim budžetom od 11.436.254,69 KM, ima za cilj uspostavljanje testnog modela iz prve faze, kao opšteprihvaćenog u BiH. Osim toga, elementi modela koji se odnose na izvođenje praktične nastave biće uključeni u nastavne planove i programe u najmanje deset srednjih stručnih škola u BiH.¹⁶ Na nivou BiH, Projekat se provodi u 31 jedinici lokalne samouprave.¹⁷ Očekuju se konačni rezultati Programa: povećanje zaposlenosti, kontinuirana saradnja obrazovnog sektora i privrede, povećanje učešća i kvaliteta praktične nastave, prilagođavanje upisne politike potrebama industrije, realizacija programa dodatnog obrazovanja i obuka, unapređenje obrazovnog sistema, kvalitetnija ponuda radne snage itd.

5. ZAKLJUČAK

¹⁴ Kao pod 12.

¹⁵ U periodu 2009-polovina 2016.godine Zavod je izdao odobrenja za 58 organizatora obrazovanja, a programe obrazovanja završio je 2221 polaznik (*Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća Republike Srpske za period 2016-2020.godina*)

¹⁶ *Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća Republike Srpske za period 2016-2020.godina*, Vlada Republike Srpske, dostupno na <http://www.rars-mp.org/lat/document/d62>, pristup 28.09.2019.godine, str. 26

¹⁷ Zvornik, Zenica, Zavidovići, Vlasenica, Visoko, Velika Kladuša, Tuzla, Travnik, Tešanj, Teslić, Srebrenica, Srbac, Prijedor, Mostar, Modriča, Kozarska Dubica, Konjic, Ključ, Kakanj, Ilijaš, Gradiška, Grad Sarajevo, Goražde, Fojnica, Dobo, Čitluk, Bugojno, Bosanska Krupa, Bileća, Bijeljina, Banja Luka; dostupno na www.swissinbih.ba/ba/project/2/prilika-plus, pristup 15.10.2019.godine

Mesto i značaj preduzetništva u Republici Srpskoj prepoznati su kao jedna od poluga ekonomskog razvoja i načina za razvoj ljudskih resursa. Savremeni razvoj privrede i društva pretpostavlja i uvođenje radikalnih promena u obrazovnom sistemu, koje će ga učiniti operativnijim, fleksibilnijim i kreativnijim za nastupajuće promene. Konkurentnost privrede sve više podrazumeva značaj stvaranja i implementaciju znanja. Zbog stvaranja pokretačke snage za razvoj privrede i društva, preduzetničkom učenju treba dati značajnije mesto u obrazovnom sistemu. Ovo podrazumeva dostupnost preduzetničkog učenja svakom pojedincu, razvijanje svesti o značaju preduzetništva, zastupljenost komponenti preduzetničkog učenja na svim nivoima obrazovanja, te razvijanje koncepta celoživotnog učenja. Poslednjih godina, učinjen je značajan preokret u ovoj oblasti: uvođenje preduzetničkih predmeta u osnovne i srednje škole, kao i na visokoškolske ustanove koje nisu iz oblasti ekonomije; uvođenje sistema obrazovanja odraslih; promocija privatnih pružalaca usluga obuka iz preduzetništva; testno uvođenje sistema dualnog obrazovanja itd. Sve buduće aktivnosti, projekti i programi koje realizuju nadležna ministarstva i institucije, trebaju biti usmereni ka funkcionalnim znanjima – što neminovno podrazumeva preduzetničko učenje. Sa druge strane, sa stanovišta privrednih subjekata obrazovanje i obuka iz preduzetništva i dostupnost veština su presudni faktori razvoja.

LITERATURA:

- [1] Drucker, P. *Innovation and Entrepreneurship*, dostupno na <http://druckersociety.at/repository/scientific/Pearl.pdf>
- [2] *Preduzetničko obrazovanje, Komparativni pregled obrazovnih politika, modela i prakse* (2015), Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Vlada Republike Srbije, str. 5
- [3] Program ekonomskih reformi Republike Srpske za period 2019-2021.godina („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 122/18)
- [4] Shane S. ; Venkataraman, S. *The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research*, *Academy of management Review*, Vol. 25 str. 217-226
- [5] *Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća Republike Srpske za period 2016-2020.godina* , Vlada Republike Srpske
- [6] *Strategija obrazovanja Republike Srpske za period 2016-2021.godina*, Vlada Republike Srpske
- [7] Zahra, S. ; Dess, G. *Entrepreneurship as a Field of Research: Encouraging Dialogue and Debate*, *Academy of management Review*, Vol. 26, str. 8-20
- [8] Zakon o razvoju malih i srednjih preduzeća, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 50/13 i 84/19
- [9] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=EN>
- [10] http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review/files/supporting-documents/2014/annual-report-smes-2014_en.pdf
- [11] <http://www.rars-msp.org/sr/news/n1209>
- [12] <http://www.rars-msp.org/lat/document/d62>
- [13] www.swissinbih.ba/ba/project/2/prilika-plu